

ZÁKLADNÍ POJMY SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE: SOCIÁLNÍ STATUS, ROLE, POZICE

Teoretické koncepty sociální pedagogiky I.

Mgr. Marie Kovářová, Ph.D.

Sociální psychologie

Sociální psychologie se zabývá společenským životem člověka, jeho vztahy k jiným lidem, společenskými aktivitami, zvláštnostmi sdružování, psychologickými aspekty sociálních útvarů (skupin).

Sociální skupina je tvořena lidmi, kteří jsou zapojeni do vzájemné interakce (jsou ovlivňováni druhými a zároveň je ovlivňují) a komunikují spolu. Jejich vztahy jsou strukturované (systém pozic a rolí). Mají společný cíl a uznávají společné normy skupiny.

Sociální status

Hodnota, prestiž postavení, které člověk dlouhodobě zaujímá v sociální skupině.

- týká se postavení a úlohy (práv, povinností a závazků) uvnitř systému
 - je relativně stabilní, ale může se životními okolnostmi měnit
 - ukazatelé statusu: věk, pohlaví, vzdělání, povolání, příjem, obtížnost zaměstnání, prestiž povolání, podíl na moci, etnická příslušnost, ...
 - status **připsaný** - vrozený (pohlaví, barva pleti, sociální původ)
 - vnucený (pobyt v nemocnici, ve vězení)
 - **získaný** (vzdělání, zaměstnání, ...)
 - status **objektivní** (měřitelná, ověřitelná pozice člověka)
 - **subjektivní** (subjektivní pocit člověka, který sám sebe nějak vidí)
 - snaha o vyšší společenský status (faktor společenského vývoje)
- Statusové symboly** (můžu dokázat, že už jsme toho dosáhl/a), např. značka auta, oblečení.

Cvičení

Ve skupinkách po 5 proberte následující otázky:

- Jak vnímáte vliv připsaného a získaného statusu na život člověka? (Máme na výběr? Je to spravedlivé?, ...)
- Co kdyby sociální status neexistoval? Je to možné? Jak by vypadala společnost?
- Zkuste uvést některé statusové symboly. Které symboly používáte, abyste demonstrovali svůj status? Které symboly jsou podle vašeho názoru důležité pro děti a dospívající?

Sociální pozice

Místo, které člověk zaujímá ve skupině. Určuje jeho postavení ve vztahu k druhým členům skupiny (rovnocennost, nadřazenost, podřazenost) a jaký vztah k němu mají ostatní členové skupiny, jak vnímají jeho přínos.

- dimenze **přijímání x odmítání, sympatie x antipatie, uznání x despekt**
- jsou hierarchicky uspořádané (např. člověk je populární – oblíbený – akceptovaný – trpěný – mimo stojící)
- své místo v hierarchii pozic získává člověk podle toho, jak se chová, jak naplňuje svou roli, jak pomáhá dosažení skupinových cílů, jakou má prestiž a sociální přitažlivost

Cvičení

Ve skupinkách po 5 proberte následující otázky:

- Je sociální pozice stabilní (jako status) nebo podléhá změně?
- Zkuste uvést konkrétní příklady sociálních pozic i faktorů, které je ovlivňují.

Sociální role

Skupinou sdílená očekávání, jak se má daný člověk ve skupině chovat vůči ostatním, jaké má úkoly ve skupině i navenek.

- vyplývá z pozice, společenského postavení, je to jejich aktivní uvádění do života
- někdy je role **přesně určená** (vnější formální svět), někdy **rozvolněná** (osobní život)
- divadlo: něco je předepsané, ale nechán i prostor pro improvizaci (na základě osobní zkušenosti), její míru určuje socializace a sociální kontrola
- **formální x neformální, individuální x skupinová** (formuje se ve skupině, skupina oceňuje chování, které uspokojuje její potřeby, toto chování se pak očekává)
- **konflikt mezi rolemi** (máme mnoho rolí, některé mohou být v konfliktním postavení, čím víc jich souběžně zvládáme, tím vyšší je společenská prestiž)
- **konflikt já-role** (pokud se s rolí absolutně neztotožňujeme)
- **konflikt uvnitř role** (rozdílné požadavky, které okolí i člověk na vykonání role má)

Cvičení

Ve skupinkách po 5 proberte následující otázky:

- Jak konkrétně může mít sociální status a pozice vliv na výkon role? Zkuste uvést na příkladu role žáka ZŠ.
- Vymyslete příklad pro konflikt mezi rolemi, konflikt já-role a konflikt uvnitř role.

Sociální norma

Očekávání, jak se mají chovat členové skupiny; pravidla, která se mají dodržovat; většinou se vztahují na všechny členy skupiny (x role na jedince).

- cílem norem je, aby bylo chování členů skupiny v souladu se skupinovými cíly a hodnotami.
- **Sankce** – opatření, která mají zabezpečit dodržování norem. Pozitivní (odměny) a negativní (tresty).
- **orientované dovnitř** (chování členů skupiny vůči sobě, respektování hodnot, hierarchie)
- **orientované navenek** (jak se členové skupiny prezentují navenek, chování na veřejnosti, chování k jiným skupinám).

Cvičení

Ve skupinkách po 5 proberte následující otázky:

- Napište 5 sociálních norem, které platí v konkrétní sociální skupině.
- Jaké konkrétní odměny a tresty může při jejich nedodržení skupina uplatnit?

Použitá literatura

- Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Lovaš, L. (2019). Malé sociální skupiny. In Výrost, J., Slaměník, I. & Sollárová E. (Eds.): *Sociální Psychologie*. Praha: Grada.
- Řezáč, J. (1998). *Sociální psychologie*. Brno: Paido.
- Urban, L. (2022). *Sociologie: Klíčová témata a pojmy*. 2. vyd. Praha: Grada.